

2. Allah'a nisbet edilen bekâ ile cennetle cehennemin bekâsı mahiyet itibarıyla birbirinden farklıdır. Allah'a nisbet edilen bekâ değişmez (lâ yetegayyer) ve kendisiyle özdeş (bi-zâtihi) anlamına gelir. Cennetle cehennemin, bunların içindeki halkın, nimet ve azabın bekâsı ise kendiliğinden olmayıp Allah'ın yaratmasıyla mümkündür ve daima değişerek varlığını sürdürmek durumundadır. Yani Allah'tan başka hiçbir şey kendi kendine yeterli olarak ve değişmeyerek aynıyla varlığını sürdürmez. Tıpkı dünyadaki canlıların, hücrelerinin yenilenerek devam etmesi gibi Allah her an bir cennet ile bir cehennem yok eder ve aynı an içinde yerine başka bir cennet ile bir cehennem getirir. Burada bir şeyin aynıyla devam etmesi (bekâ) değil benzerinin, türünün (emsâl) devamı bahis konusudur (bk. TECEDDÜD-i EMSÂL). Bu ise gerçek değil zâhirî bir bekâdır.

3. İbn Hazm gibi bazı âlimlere göre Allah'tan başka bütün varlığı zaman bakımından ezeli saymak dinin ve aklın kabul edeceği bir şey değildir. Şu halde bir şeyin hâdis (yaratılmış) olduğu kabul edildikten sonra onun gelecek açısından sonsuz (bâkî, ebedî) olduğunu söylemek din ve mantık açısından imkânsız değildir. Bu görüş de Allah'ın dışındaki varlıklara nisbet edilen bekânın gerçek mânada bir bekâ olmadığı düşüncesine dayanır.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "bekâ" md.; İbnü'l-Esir, *en-Nihâye*, "bekâ" md.; *Lisânü'l-'Arab*, "bekâ" md.; Wensinck, *Mu'cem*, "cennet", "cehennem" md.leri; Mustafavî, *et-Tahkîk*, "bekâ" md.; Cemil Salibâ, *el-Mu'cemü'l-felsefî*, "bekâ" md.; Müslim, "Zikir", 61; İbn Mâce, "Du'â", 2; Tirmizî, "Da'avât", 19; Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd*, s. 13-16, 260; Bağdâdî, *el-Esmâ' ve's-şifât*, Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 497, vr. 77^b-82^b; a.m.f., *Uşûlü'd-dîn*, s. 108-109; a.m.f., *el-Farık* (Abdülhamîd), s. 122-124; İbn Hazm, *el-Faṣl* (Umeyre), IV, 145-148; a.m.f., *el-Uşûl ve'l-fürû'*, Beyrut 1404/1984, s. 43-45; Beyhakî, *el-Esmâ' ve's-şifât*, Kahire 1358, s. 9-12; Cüveynî, *el-İrşâd* (Muhammed), s. 78; Gazzâlî, *el-Maṣṣadü'l-esnâ*, Kahire 1322, s. 96-98, 108; Fahreddin er-Râzî, *Levâmî'u'l-beyyînât*, Kahire 1323, s. 96; a.m.f., *Münâzarât*, Haydarâbâd 1355, s. 13-14; Teftâzânî, *Şerhu'l-Maḳâşid*, II, 79-80; Cürcânî, *Şerhu'l-Mevâkıf*, II, 364-365; İbnü'l-Hümâm, *el-Müsbâye*, Kahire 1317, s. 23-24; Muhammed b. Yûsuf es-Senûsî, *Hakâ'ik*, IÜ Ktp., AY, nr. 6270, vr. 4^b; Ebü'l-Bekâ, *el-Külliyât*, İstanbul 1287, s. 170; Ebü Azbe, *er-Ravzatü'l-behiyye*, Haydarâbâd 1322, s. 66; Zebîdî, *İthâfû's-sâde*, I, 97-98; İzmirli, *Yeni İlm-i Kelâm*, II, 89; Elmalılı, *Hak Dini*, I, 549; VII, 4676; Abdurrahman Bedevî, *Mezâhibü'l-İslâmiyyîn*, Beyrut 1983, I, 152-157.

METİN YURDAGÜR

BEKÂR

(bk. A'ZEB; BİKR; EVLENME).

BEKÂYİ

(بقایى)

(ö. 1003/1595)

Divan şairi.

İznik'te doğdu. *Rızâ Tezkiresi*'ne göre asıl adı Mehmed'dir. Cimri Çingân lakabıyla tanınan bir macuncunun oğlu olduğundan Macuncuzâde diye de anılmaktadır. İyi bir medrese tahsili gördü. Ayrıca zamanının âlimlerinden Hocazâde Kurt Çelebi'den ders aldı. Öğrenimini tamamladıktan sonra 30 akçe aylıkla Manisa medreselerinden birine tayin edildi. Orada Sultan III. Murad'a hocalık yapmış olan İbrâhim Efendi'den ders aldı. Şehzadeliğinde bir ara Manisa sancak beyliği yapan Murad'la hocası İbrâhim Efendi vasıtasıyla yakın münasebetleri oldu. III. Murad'ın 8 Ramazan 982'de (22 Aralık 1574) tahta çıkması münasebetiyle takdim ettiği arzuhal üzerine 40 akçe ile İstanbul'da Merdûmiyye Medresesi'ne tayin edildi. 1576'da Beşiktaş Hayreddin Paşa Medresesi'ne naklolundu. Ekim 1580'de Mınık Ali Çelebi'nin yerine Sahn Medresesi'nde görevlendirildi. Daha sonra kadılık mesleğine geçerek 1581 Haziranında Vankulu yerine Selânik, ertesi yıl Şems Efendi yerine Galata kadısı oldu. 1583'te azledildiyse de iki yıl sonra tekrar aynı vazifeye getirildi. Ocak 1586'da Arapzâde Efendi yerine Üsküdar kadısı oldu. İki yıl geçince azledildi. Haziran 1592'de aynı göreve iade edildi. Üç dört gün sonra tayin edildiği Mekke kadılığına gitmek istemeyince istifa etmiş sayıldı. Kaynakların çoğunun bildirdiğine göre 2 veya 3 Cemâziyelevvel 1003'te (13 veya 14 Ocak 1595) ailevî bir sebepten dolayı İstanbul'daki evinde fecî bir şekilde öldürüldü.

Ölüm tarihiyle ilgili olarak S. Nüzhet Ergun'un *Rızâ Tezkiresi*'ne atfen, "*Rızâ Tezkiresi*'nde ve ondan naklen *Mustafa Mücib Tezkiresi*'nde şairin on yıl sonra ölmüş olarak gösterilmesi yanlış" ifadesinin (*Türk Şairleri*, s. 695) matbu *Rızâ Tezkiresi*'yle karşılaştırıldığında hatalı olduğu görülmektedir. Çünkü matbu *Rızâ Tezkiresi*'nde de (s. 20) şair için verilen ölüm tarihi diğer kaynaklarla aynıdır. Ancak şairin vefatı için *Osmanlı Müellifleri*'nde yanlış olarak 980 (1572) tarihi gösterilmektedir (II, 97). A. Sırrı Levend de büyük bir ihtimalle *Os-*

manlı Müellifleri'nden naklen aynı yılı vermektedir (*Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 140, 143).

Tezkireler Bekâyî'nin şiirdeki kudreti hakkında fazla bir şey söylememekte, mevcut şiirleri ve manzum eseri *Gül ü Bülbül* incelendiğinde ise vezin ve kafiyeye hâkim olduğu görülmektedir. Kulandığı dil zamanına göre oldukça sadedir.

Eserleri. 1. *Gül ü Bülbül*. Mesnevi tarzında ve aruzun "mefâilün mefâilün feülün" kalıbıyla yazılmış 935 beyitlik didaktik bir eserdir. İstanbul Üniversitesi (TY, nr. 4097) ve Üsküdar Selim Ağa kütüphanelerinde (Kemankes, nr. 416) kayıtlı iki nüshası bilinmektedir. Eserin 1565 veya 1572 yıllarında yazıldığı tahmin edilmektedir. Türkân Meriç eser üzerinde bir mezuniyet tezi hazırlamıştır (bk. bibl.). 2. *Şirvan Şah ve Şemâyl Bânû*. A. Sırrı Levend'in Bekâyî'ye nisbet ettiği bu eser (*Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 143) üzerinde Metin Karadağ bir doktora ön çalışması yapmıştır (bk. bibl.). Bu çalışmada eserin Bekâyî'ye ait olduğu hususunda kesin bir hükme varılamayacağı belirtilmektedir. A. Sırrı Levend'in, yazma nüshanın kapağında bulunan ve metin içinde de geçen, "Ey Bekâyî, sûretâ yârimden ayırdı felek / Meânide etti dünyâda varımdan cüdâ" beytinde "Bekâyî" mahlasının kullanılması sebebiyle bu kanaate vardığı ifade edilmektedir (Giriş, s. IV). Aşk konusunun işlendiği eser mensur bir hikâye olup yer yer manzumelerle süslenmiştir. Hikâyede XVI. yüzyıl edebî nesir dilinin kullanılması yanında zaman zaman halk deyişlerine de yer verilmiştir. Bugün bilinen tek nüshası, Safer 1165'te (Ocak 1752) istinsah edilen ve Erzurum Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nde bulunan yazmadır (Seyfettin Özege Servisi, Ağah Sırrı Levend, nr. 281). Bu iki eser dışında kaynaklarda Bekâyî'nin bir divanından bahsedilmekte ise de henüz herhangi bir nüshasına rastlanmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Kınalızâde, *Tezkire*, I, 220; Seyyid Mehmed Rızâ, *Tezkire*, İstanbul 1316, s. 20; *Sicill-i Osmani*, II, 22; *Osmanlı Müellifleri*, II, 97; Ergun, *Türk Şairleri*, II, 694-696; Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 140, 143, 170; Türkân Meriç, *İznikli Bakâyî'nin Gül ü Bülbül Mesnevisi'nin Transkripsiyonu ve Kısa Tedkiki* (mezuniyet tezi, 1954), IÜ Edebiyat Fakültesi Türkiyat Araştırma Merkezi, T, nr. 486; Metin Karadağ, *Şirvan Şah ile Şemâil Bânû Hikâyesi Üzerinde Bir Araştırma* (doktora ön çalışması, 1981), Atatürk Üniversitesi, Ed. Fak.; "Bakâyî", *TDEA*, I, 299.

HASAN AKSOY